

HOOFSUK 7

SAMEVATTING

In afdeling 1.2 is enkele metodologiese vertrekpunte uiteengesit. Die kombinasie van narratologie en `n sosiaal-wetenskaplike benadering dien as vertrekpunt van die ondersoek. Die narratologie beklemtoon die plot van die evangelie as `n geheel, naamlik die begin, middel en einde. Verder word die *teologiese en ideologiese vertellersperspektief* beklemtoon, waaruit die verteller se oortuiging, houding en interpretasie van die verhaal blyk. Die ondersoek het aangetoon dat narratologie nie voldoende klem gelê het op die *ruimte-aspek of topografie* (vgl afdeling 1.2.2) van die Matteus-evangelie nie.

Die sosiaal-wetenskaplike benadering gebruik omvattende modelle en metodes om die eerste-eeuse Mediterreense samelewing te bestudeer. Die model van die pre-industriële stad, asook die gevorderde agrariese leefwêreld, dien as omvattende raamwerk waarbinne die ruimtelike aspekte van die teks verstaan kan word. Die sosiaal-wetenskaplike model van die gevorderde agrariese samelewing toon die interrelasies tussen die vier sosiale instellings (*ekonomie, familie, godsdiens en politiek*) aan. Die familiale instelling was die primêre instelling in die eerste-eeuse Mediterreense wêreld.

Die *hipotese* van die huidige ondersoek kan soos volg geformuleer word: *Die sosiaal-wetenskaplike modelle van die pre-industriële stad en die gevorderde agrariese samelewing bied `n doeltreffende verwysingsraamwerk waarbinne die plek en funksie van die Bybelse jubilee ondersoek is. Die verruimde betekenis van die Bybelse jubilee kom na vore uit die gebruik van die sosiaal-wetenskaplike modelle. Die gebruik van die sosiaal-wetenskaplike modelle voorkom anakronisme, etnosentrisme en reduksionisme.*

In afdeling 1.3 is die relevansie van die ondersoek na die leefwêreld van die Bybel aangetoon. Die gevolgtrekking kan gemaak word dat teks en konteks `n onlosmaaklike eenheid is. Daar is `n voortdurende interrelasie tussen teks en konteks. Suksesvolle kommunikasie vereis `n *horisonversmelting* tussen die sosio-kulturele leefwêreld van die antieke teks en ons eie sosio-kulturele situasie van die een en twintigste eeu. Verder is enkele probleme en struikelblokke in verband met die agtergrondstudie en die toepassing daarvan op die Nuwe Testament aangetoon.

Interdissiplinêre samewerking met onder andere sosiologie en antropologie is noodsaaklik om die *socio-historiese konteks* van die teks doeltreffend te ondersoek sodat *suksevolle kommunikasie* kan plaasvind.

In afdeling 1.4 is die paradigmaskuif in die geesteswetenskappe aangetoon na aanleiding van die paradigmaskuif in die natuurwetenskappe. Die gevolgtrekking is dat die navorsing in die teologie verskuif het na 'n postmoderne paradigma. Die postmoderne paradigma neem *selektief afskeid* van aspekte in die moderne paradigma en is van *middelmatige aard*. Die sosiaal-wetenskaplike benadering beklemtoon die sosiale wêreld grondliggend aan die Bybel. Die eerste-eeuse Mediterreense wêreld is die van 'n gevorderde agrariese samelewing. Die gevorderde agrariese samelewing is hiërargies gestratifiseerd. Die gemarginaliseerdes is uit die samelewing geostraseer. Daarteenoor het Jesus die patronaatskap van God die Vader verkondig, dit wil sê die Koninkryk van God waarin gemarginaliseerdes ingesluit is. Die sosiaal-wetenskaplike benadering bied 'n holistiese model of verstaansraamwerk waarbinne die sosiale konteks van die Nuwe Testament verstaan kan word.

In afdeling 1.5 is gepoog om enkele kenmerke van die moderne en postmoderne paradigma aan te toon. In afdeling 1.5.4 is die teologie in 'n postmoderne konteks beskryf. Die beklemtoning van holisme is 'n belangrike kenmerk van postmoderniteit. Postmoderniteit neem selektief afskeid van die soort rasionaliteit waar die outonome subjek die fokuspunt is, na 'n rasionaliteit wat eksploitasie en onderdrukking vermy. Kritiese selfrefleksie is 'n noodsaaklike voorvereiste in die navorsingsproses. Die verruimde antropologie van postmoderniteit beklemtoon die emotiewe en estetiese dimensies van menswees. Die familie is deel van 'n groter sisteem binne die sosiale gemeenskap van intersubjektiewe relasies. Postmoderniteit beklemtoon die narratiewe dimensie van menswees, sowel as narratologie. Narratologie beklemtoon die betrokkenheid van die leser of hoorder en die interaksie met die teks. Teologie in 'n postmoderne konteks sluit ook die plek van die gemarginaliseerdes binne die sosiale gemeenskap in, asook die bemagtiging van die sosiaal-veragtes.

Die doel van die oorsig oor die eksegetiese benaderings was om onself te vergewis van die plek en funksie wat agtergrondstudie in die onderskeie benaderings vervul het, asook die perspektief op die Bybelse jubilee. In afdeling 1.6 is die antesedente van die historiese kritiek aangetoon. Die plek en funksie van die sosio-historiese konteks binne die historiese, eksistensiële en strukturele fases is aangetoon. Die gevolgtrekking is dat die agtergrond of konteks negatief gewaardeer word in

bogenoemde fases. In die historiese fase staan die geskiedenis en die rede in die middelpunt. Die historisiteit van die Skrif en mens word ook beklemtoon. Die historisme lê die *historiese afstand* tussen die teks en leser bloot, maar dan as 'n onoorbrugbare kloof. Die historiese afstand bevestig die belangrikheid van die sosiale wêreld van die Nuwe Testament.

Die eksistensiële fase val saam met die opkoms van die *dialektiese teologie*. Die historiese ondersoek in die eksegeese het vir iemand soos Karl Barth net ten doel om die teologiese verstaan van die teks te verbeter, sodat die mens God kan ontmoet. Die ontmitologiseringsproses van Rudolf Bultmann beklemtoon weer eens die historiese konteks van die Nuwe Testament. Die mitologiese wêreldbeeld moet *afgeskil* word, sodat die teks geïnterpreteer kan word en eksistensiëel ervaar kan word. Die eksegeese en analise van die historiese konteks het slegs 'n *eksistensiële ontmoeting* ten doel. Die eksistensiële ondersoek neem dus nie die sosiale konteks van die Bybel ernstig nie. Die strukturele fase beklemtoon die outonomie van die teks. Die betekenis van die teks lê *immanent in die teks* opgesluit. Die historiese konteks van die teks word buite rekening gelaat en nie belangrik geag in die verstaansproses nie.

Hierdie drie benaderings, naamlik historiese kritiek, literêre kritiek en die sosiaal-wetenskaplike benaderings, behoort *komplimentêr en interaktief* gebruik te word. Dit is die pad van Matteus-navorsing vorentoe. Die drie benaderings behoort verder gegrond te wees in die wêreld van die eerste eeu, om sodoende die gevare van *anakronisme* en *etnosentrisme* te voorkom.

Die geneties-kousale verklaring van die teks is kenmerkend van die historiese kritiek. Die geneties-kousale wording van die teks is tegelyk die verklaring van die teks. Teologiese afleidings word gemaak vanuit die samestelling van die evangelie. Die historiese kritiek beklemtoon die historiese gesitueerdheid van die teks of die afsonderlike teksfragmente en die leser, maar neem nie die teks as geheel ernstig nie. Die historiese kritiek is meer geïnteresseerd in die historiese wording van die teks en die onderskeie kontekste (*Sitze im Leben*) waarin hulle ontwikkel het.

Redaktionsgeschichte se konsensus oor Matteus se afhanklikheid van Markus en die Q hipotese oorleef steeds meer en meer aanslae. Die gevolgtrekking is dat drie gevare deur navorsing in die historiese kritiek vermy moet word, naamlik *reduksionisme*, *subjektiwisme* en *sirkelredenasie* (kyk afdeling 2.4).

Ten slotte kan gestel word dat die historiese kritiek nie die geheel of vorm van die evangelies ernstig geneem het nie. Die sosio-historiese konteks word ook negatief

gewaardeer (kyk afdeling 2.1.9). Die literêre teorie aanvaar dat verskeie bronne en tradisie-oorlewerings deur Matteus in 'n nuwe raamwerk geplaas is. Die navorsing ondersoek nou die struktuur en argumente van die evangelie as geheel. Die literêre kritiek beklemtoon dat die outeur se intensie, die teks en die verwagtings van die ontvangers aandag verg. Matteus het die evangelie gestruktureer om spesifieke reaksie by die lesers en hoorders te kry. Die reaksie word beïnvloed deur die gedeelde sosiale en historiese konteks van die outeur en ontvangers. Hoe beter ons die konteks verstaan, hoe meer waardering sal ons hê vir die outeur se prestasie en die verwagtings van die eerste ontvangers (kyk Stanton 1992:109).

Die literêre kritiek neem die vorm van die evangelies as geheel ernstig. Alhoewel die historiese ondersoek na die wêreld van die teks aandag geniet het, is die historiese agtergrond of kontekstualiteit van mindere belang geag. Die literêre kritiek moet aangevul word deur sosiaal-wetenskaplike modelle, wat die sosio-historiese data in 'n omvattende verwysingsraamwerk sistematiseer. Die literêre kritiek neem die genre of vorm van die evangelies in ag, alhoewel nie genoegsaam nie. Narratologie het 'n nuwe dimensie na vore gebring op die ruimtelike aspek of topologie van die evangelies. Dit toon die betekenismoontlikhede van die verskillende ruimtelike relasies in die evangelies aan. Die agtergrondstudie van die Nuwe Testament kry wel aandag met die sosio-historiese ondersoek na die wêreld van die teks. Vorster (1988) toon oortuigend aan dat 'n verskuiwing plaasgevind het in die rigting van navorsing op die sosiale dimensies van die Nuwe Testament.

Die sosiaal-wetenskaplike benadering poog spesifiek om die Bybelse tekste binne hulle sosiale en kulturele kontekste te interpreteer. Die benadering gebruik modelle en teorieë om die data van sosiale en kulturele kontekste en sisteme te sistematiseer om 'n totale verwysingsraamwerk te vorm van waaruit die Bybelse tekste verstaan kan word. Dit gaan dus om die omvattende kontekstualisering van die tekste.

Die gevolgtrekking van die oorsig in afdeling 2.3.8-2.3.8.2.3 is dat die modelle wat op abstraksie vlakke een en drie funksioneer, toegepas op Matteus, weinig of geen aandag ontvang het nie. Die sosiaal-wetenskaplike navorsing het reeds baie aandag gegee aan die plek en funksie van die individu binne die sosiale sisteem, maar weinig aan die *topologie (setting)* in Matteus waarbinne die persone optree. Die gevolgtrekking kan dus gemaak word dat die sosiaal-wetenskaplike benadering baie min aandag gegee het aan die toepassing van die model van die pre-industriële stad binne die gevorderde agrariese samelewing van die eerste-eeuse Mediterreense

wêreld. *Die onderhawige navorsing het gepoog om die leemte te vul in hoofstuk 6, waar die topologie van die Matteus-evangelie as geheel, na aanleiding van die sosiaal-wetenskaplike modelle van die pre-industriële stad binne die gevorderde agrariese samelewing van die eerste-eeuse Mediterreense wêreld, ondersoek is.*

In hoofstuk 3 is 'n diakroniese oorsig gegee van die navorsing op die Bybelse jubilee. Geen duidelike onderskeid kon gemaak word tussen die histories-kritiese, literêr-kritiese en sosiaal-wetenskaplike benaderings nie. Die histories-kritiese benadering fokus op die eksegesi van die jubilee-tekste binne die breë historiese kontekste en intertekstueel. Die Bybelse bronnemateriaal word vergelyk met tekste van die ander volke in die Nabye Ooste. Die interrelasies en ooreenkomste word op 'n fragmentariese wyse aangetoon, maar geen koherente model word gebruik om die data verstaanbaar te orden nie. Die interrelasie van die land en jubilee binne die breë teologiese raamwerk van die Ou Testament en Nuwe Testament ontbreek. Die literêre kritiek ondersoek die plek en funksie van die land en Bybelse jubilee binne die breë literêre konteks van die Ou Testament en Nuwe Testament. Die voordeel is dat 'n breë verwysingsraamwerk en interrelasies geskep word waarbinne die Bybelse jubilee verstaan kan word. Die literêre kritiek skiet egter te kort in die gebruik van sosiaal-wetenskaplike modelle waarmee anakronisme en etnosentrisme voorkom word.

Die kennissosiologiese ondersoek, binne die sosiaal-wetenskaplike benadering, na die jubilee het nuwe perspektiewe op die verstaan en toepassing van die jubileewette na vore gebring. Die dialektiese spanning tussen die deskriptiewe (*wat is*) en die normatiewe (*wat behoort te wees*) in die konstruksie van die universum, spesifiek die verstaan van die jubilee, open 'n nuwe perspektief op die plek en funksie van die Bybelse jubilee binne die landteologie. Alhoewel die kennissosiologie 'n breë verwysingsraamwerk van die antieke ekonomie wil gee, ontbreek 'n omvattende sosiaal-wetenskaplike model van die gevorderde agrariese samelewing van die eerste-eeuse Mediterreense ekonomie en samelewing.

In hoofstuk 4 is die breë politieke raamwerk bespreek wat 'n invloed op die eerste-eeuse Mediterreense wêreld gehad het. Die relevansie van sodanige agtergrondstudie blyk uit enkele faktore wat geïdentifiseer is, naamlik familiële instelling, grondbesit of grondonteiening, kleinboeropstande en die stratifikasie van die samelewing. Die faktore het 'n belangrike rol gespeel in die sosiaal-wetenskaplike model van die antieke ekonomie. Die politieke oorsig het baie duidelik aangetoon dat die land (of grond) die primêre ekonomiese middel of bron is. Die antieke ekonomie het ontwikkel

vanaf 'n simplisties-agrariëse gemeenskap na 'n gevorderde-agrariëse gemeenskap. Die Romeinse Ryk is die uiteindelike produk van 'n lang ontwikkelingsproses.

Die eerste-eeuse Mediterreense wêreld is 'n gevorderde agrariëse samelewing. Die volgende faktore is geïdentifiseer wat deel vorm van 'n sosiaal-wetenskaplike model van die antieke ekonomie. Die model is as basis gebruik in die ondersoek na die topologie van die Matteus-evangelie en die Bybelse jubilee in Matteus. Eerstens, is die belangrikheid van die *familiale instelling* as primêre sosio-ekonomiese, politieke en godsdienstige bousteen van die samelewing binne die breë verwysingsraamwerk duidelik aangetoon. Tweedens, is *grondbesit* in Israel teologies begrond. Die land behoort aan God en die kleinboere en hulle families ontvang 'n stuk grond van God wat 'n onvervreembare besitting van die familie is. Die jubilee-instelling het ten doel gehad om die ewewig in die samelewing te handhaaf en te verseker dat elke familie die stuk grond behou en elke huisgesin in sy eie behoeftes sal voorsien. Die vreemde politieke oorheersers het egter bogenoemde sisteem stelselmatig vernietig. Hulle *persepsie van grond* was dat dit 'n verhandelbare kommoditeit is. Die owerhede het verder die belastinglas so verhoog dat al meer kleinboere hulle grond verloor het. Derdens, het bogenoemde *grondonteiening* veroorsaak dat die *sosiale stratifikasie* skerp toegeneem het. Die groot landgoedeienaars, die regerende elite en aristokrasie, het al ryker geword en die kleinboere het as gevolg van te veel skuld al armer geword. Die sosiale stratifikasie het in kompleksiteit toegeneem, sodat 3% van die samelewing 95% van die grond besit het. Die *grondonteiening of eksploitasie* het die kleinboere in opstand laat kom teen die vreemde heersers en die Joodse aristokrasie. Die kleinboeropstande is ook gegrond in die *verbondstradisie* en die *jubilee-instelling*, waarvolgens die land of alle grond aan God alleen behoort. Laastens, is die teenstand teen die heersers vererger deur die voortdurende stryd tussen die stad en platteland. Die groot grondbesitters was *afwesige grondeienaars* wat in die stede gewoon en gewerk het. Hulle het die kleinboere as slawe gebruik om die grond te bewerk.

Die doel van die navorsing was om aan te toon dat die *sosio-ekonomiese agtergrond* van die eerste eeu die holistiese konteks is waarbinne *land en jubilee* verstaan kan word. Die sosio-ekonomiese agtergrond behoort verstaan te word binne die geheelperspektief van die eerste-eeuse Mediterreense samelewing. Die sosiaal-wetenskaplike model omsluit alle faktore wat die land en ekonomie van die eerste-eeuse Mediterreense wêreld inkorporeer. Die primêre boustone van die model is die familie, gongbesit of grondonteiening, die verhouding van die pre-industriële stad

teenoor die platteland en die sosiale stratifikasie van die eerste-eeuse samelewing. Alhoewel die boustene afsonderlik hanteer is, is die model 'n *integrerende geheel* en kan die elemente slegs onderskei word en nie geskei nie. Die huisgesin het verbrokkel as gevolg van die stryd tussen die elite en aristokrasie vanuit die stad teen die kleinboere en landvolk op die platteland. *Grond* is die primêre bron van konflik, omdat dit die belangrikste ekonomiese middel was in die gevorderde agrariese samelewing. Die elite het die kleinboere swaar belas en veroorsaak dat hulle skuld groter word. Die enigste uitweg uit die bose kringloop was om hulle grond aan die *afwesige grondeienaars* te verkoop. Die tragiese einde van sommige huisgesinne was dat hulle hulleself as slawe verkoop het om ekonomies te oorleef. Die sosiale stratifikasie model van die eerste eeu is ingebed in die stryd om grondbesit. Die model kan saamgevat word as 'n *sistemies-interrelasionele model* (Elliott 1986:14).

Die navorsing van die sosiale realiteit vereis 'n *sistemiese analise* van die *sosiale sisteem* as 'n geheel. Die data sluit alle groot subsysteme in, naamlik ekonomiese, sosiale, politieke en kulturele sisteme. Die model sluit verder die interne struktuur, waardes, norme, rolle, instellings en sosiale prosesse in, asook die toestande van die natuurlike omgewing en voorafgaande sosio-historiese gebeure. Elliott (1986:13) beskryf die *sistemiese interrelasie* tussen die onderskeie sektore. Die doel van die model was om uit bestaande historiese en sosiale data 'n algemene uitleg te gee van 'n instelling of 'n hele samelewing (bv Palestina), die *primêre subsysteme* en die *patrone van die interrelasies*. Die doel was verder om die hoof komponente van 'n totale sosiale sisteem te verteenwoordig, om die verstaan van die relasie van sosiale strukture en prosesse te fasiliteer, om vergelykings en teenstellings deur verskillende kulture en periodes daar te stel, om foutiewe kultuurgebaseerde vooronderstellings van navorsers te kontroleer en te elimineer en om 'n raamwerk daar te stel vir die interpretasie en insameling van meer data. Die buigbare interrelasies tussen die verskillende sektore van die model verteenwoordig die primêre instellings van die pre-industriële agrariese gemeenskappe en hulle dinamiese interrelasie. Die model is 'n holistiese raamwerk waarbinne data gesoek, georganiseer en geïnterpreteer kan word (Elliott 1986:16).

Die ondersoek het bevind dat in die pre-industriële Palestina daar nie 'n afsonderlike godsdienstige sektor met afsonderlike instellings, organisasies en sosiale aktiwiteite was nie. Godsdien was ingebed in al die sektore van die *sisteem as 'n geheel*. Die model het die onderskeid tussen die eerste eeu en die twintigste eeu

aangetoon en dit voorkom die dwalings van anakronisme en etnosentrisme. Godsdienstige fenomene kan dus binne die totale raamwerk verstaan word. Die model het die belangrikheid van die ekonomiese basis van die eerste-eeuse Palestina beklemtoon. Die volgorde van ekonomie, ekologie, politiek en kulturele faktore is van deurslaggewende belang. Die model verteenwoordig 'n teorie wat die verband tussen “*superstructure to infrastructure*” aantoon. Die volgorde van analise is eerstens die materiële basis en ekonomiese relasies van Palestina, tweedens verbandhoudende sosiale reëlins van kollektiewe aktiwiteit en laastens die wyse van politieke beheer en simboliese verteenwoordiging.

In afdeling 6.2 is 'n oorsig oor die verskillende modelle van die struktuur van die Matteus-evangelie gegee. Die oorsig het getoon dat die gevaar bestaan dat 'n struktuur op die evangelie afgedruk kan word, in plaas van dat die evangelie self die struktuur na vore laat kom. Op grond van die oorsig is 'n kombinasie van die chiasiese model en die topografiese model gekies. Die topografies-chiasiese model bring die topologiese data na vore en beklemtoon ook die narratologiese struktuur van die Matteus-evangelie. Afdeling 6.3 het aangetoon dat die *topologiese* data in Matteus, *teologiese belangeruimtes* verteenwoordig. Die genealogie van Jesus (afdeling 6.3.2) is 'n *inklusiewe genealogie*, wat vrouens en *gemarginaliseerdes* insluit. Daarteenoor is die patriargale genealogie hiërargies en eksklusief. Verder is die verskeidenheid van sosiale funksies van die genealogie aangetoon. Afdeling 6.3.3-6.3.5 toon enkele Judese geografiese plekke aan wat negatiewe teologiese belangeruimtes is, waar Jesus, die Seun van God, verwerp is en die Goddelike gesag misken word.

Afdeling 6.4 beskryf die lewe en werk van Jesus in Galilea. In die afdeling is aangetoon dat die topologiese ruimtes van *huis en berg* belangrike teologiese belangeruimtes is. Die huis en berg is *positiewe teologiese belangeruimtes* in Matteus, waar Jesus die dissipels en skare onderrig, sodat hulle dit verstaan en toepas in hulle lewe. Jesus se identiteit word erken as die Seun of Seun van God. Die ondersoek toon aan dat huis en berg as topografies-teologiese belangeruimtes prominent figureer in die *struktuur en plot* van Matteus. Jesus, die dissipels en die skare is die karakters wat in die ruimtes optree en daarmee geassosieer word.

In hierdie hoofstuk het dit duidelik geblyk dat die *huis die primêre instelling* binne die gevorderde agrariese samelewing was. Matteus gebruik dus ook die konsep huis as 'n integrale deel van die evangelie (*simboliese universum*). Die konsep huis (*oikos/oikia*) moenie eng verstaan word nie, maar vanuit 'n verruimde perspektief.

Daar is verder 'n direkte verband tussen huis en die wêreld waarin die evangelie verkondig moet word, aangetoon. Die huis moet op rots gebou word en die Woord van God moet gehoorsaam word. Die regte huisorde is gehoorsaamheid aan die Woord van God. Geregtigheid is om die regte huisorde te handhaaf en die wil van God te doen. Die nuwe huis van dissipels is hulle wat alles doen wat God hulle geleer het en die wêreld opbou deur middel van goeie werke en geregtigheid.

Afdeling 6.5 het die plek en funksie van die bergrede binne die struktuur van die Matteus-evangelie aangetoon. Navorsing dui daarop dat die Bybelse jubilee ten grondslag lê van die bergrede en die gebed van Jesus. Berg en huis is ook hier belangrike positiewe teologiese belangeruimtes. Geregtigheid is 'n sentrale begrip in die bergrede wat volgens Crosby (1988) verstaan word as 'n herordening van relasies en lewensmiddele. Geregtigheid word op drie maniere uitgeleef, naamlik deur middel van aalmoese, gebed en vas. Daar is in die studie daarop gewys dat Engelbrecht (1985) meen dat geregtigheid nie net as sosiale herordening verstaan kan word nie, maar primêr vanuit die verbondsverhouding tussen God en mens geïnterpreteer behoort te word. Die mens staan in vertikale en horisontale verhoudings en nie net in horisontale verhoudings nie. Die mens moet in die regte verhouding met God staan, sowel as in die regte verhouding met mekaar en die skepping. Die sosiale dimensie van geregtigheid word nie hiermee ontken nie.

In die tweede diskoers staan huis ook sentraal. Die huis is die konteks waarbinne die sending plaasvind. Die huisorde of ekonomie waarop Matteus se gemeenskap gegrond is (vgl afdeling 6.5.7), is resiprositeit en gasvryheid, dit wil sê die wedersydse deling van lewensmiddele en die regte relasies. Die lede van die nuwe huisgesin van God word ook gewaarsku teen die stryd en vervolging deur die huis van Israel of Beëlsebul. Matteus beklemtoon dat die lede van die huis wedersydse gasvryheid teenoor mekaar moet bewys.

Afdeling 6.5.7.2 beskryf die *progressiewe toename* in die teenstand en verwerping van Jesus deur die Joodse leiers. Beëlsebul en die Joodse leiers is die verteenwoordigers van die negatiewe teologiese belangeruimte, naamlik die tempel. Verder is die stryd tussen die stad en platteland ook uitgelig as die gevolg van die eksploitasie van die kleinboere deur die elite en aristokrasie.

In die derde narratief, met Matteus 13:1-36 as die middelpunt van die evangelie, word die nuwe familie van Jesus teenoor die patriargale huishouding gedefinieer. Die huis is die plek waar geregtigheid geskied, naamlik die regte ordening van relasies en

lewensmiddele. Matteus 12:46-50 is die draaipunt van die Matteus-evangelie. Jesus verduidelik dat sy werklike familie diegene is wat saam met Hom binne die huis is en die wil van God doen. Die nuwe huisgesin word 'n *fictive kinship* genoem. Geregtigheid is om die wil van God te doen. Diegene wat die wil van God doen, staan onder die heerskappy van God en is deel van God se koninkryk. In Matteus 13:1-36 word 'n duidelike verband getrek tussen die Koninkryk van God, huis en dissipelskap. Die ware dissipels is hulle wat gehoorsaam is aan die wil van God. Hulle is huiseienaars wat onder God se heerskappy staan en wat verstaan wat Jesus hulle geleer het. Die huis is die positiewe teologiese belangeruimte in Matteus. Dit is simbool van die nuwe familie van Jesus, dit wil sê hulle wat Jesus as Seun van God erken en die wil van God doen. Dit is diegene wat gehoorsaam is aan Jesus en wat Jesus volg. Die navorsing het ook 'n duidelike verband tussen die ingaan in die huis en die koninkryk of heerskappy van God bevestig. God het die hoogste gesag, maar is tegelyk ook die Vader van die nuwe huisgesin.

Afdeling 6.7 het weer eens aangetoon dat die huis en berg belangrike, positiewe topografies-teologiese belangeruimtes is. In die narratief en diskoers kombinasie (Matt 13:54-19:1) is die twee bergperikope die *topografiese konteks* van die verhaal. Die navorsing toon verder die verband tussen huis en kerk binne die struktuur van Matteus aan. Die kerk is in die huis en die huis in die kerk. Die kerk het geen ruimtelike beperking nie. Die bergperikope beskryf die progressiewe ontwikkeling van die Christologie, naamlik dat Jesus die Seun van God is. Jesus is die nederige en gehoorsame Seun van God wat die lydensweg loop na Jerusalem, maar wat oorwin deur die opstanding uit die dood en hemelvaart op die berg in Galilea (vgl afdeling 6.7.5). Die stryd in Matteus se huiskerke kom tot uitdrukking in die uiteensetting van die wyse waarop versoening bewerk moet word. Om deel te wees van die nuwe huisgesin van God, verg 'n nuwe stel reëls. Die seuns van die huisgesin moet belasting betaal. Te midde van die stryd binne die gemeente, moet die lede van die huisgesin strewe na versoening. Matteus toon 'n onlosmaaklike verband tussen huis en kerk aan. Die herstel van die verhoudings en kwytstelling van skuld is gegrond in die Bybelse jubilee, daarom is vergewensgesindheid en versoening baie belangrike beginsels.

In die laaste diskoers (Matt 23:1-26:1) blyk die veelsydige betekenis van die konsep van huis. Binne die breë konteks kan huis gebruik word as sinoniem vir die stad, die inwoners, tempel, Jerusalem en Israel as volk. Dit is dus noodsaaklik dat die

huis altyd binne hierdie konteks verstaan sal word. Die diskoers toon die hoogtepunt van die stryd tussen Jesus en Israel en die leiers van die volk aan. Jesus verlaat die huis, tempel en Jerusalem. Die nuwe huishouding word gevorm deur hulle wat mekaar se skuld wedersyds kwytsteld (land/jubilee/materieel) en mekaar vergewe (relasioneel). Die ekonomie van die huis is dus gegrond op resiprositeit, die deel van die lewensmiddele.

Afdeling 6.8 gee duidelike toepassings van die herordening van die relasies en lewensmiddele, veral ten opsigte van die familiële verhoudings en die rol van die vrou. Die vrou speel 'n prominente rol in die Matteus-evangelie as simbool van die herordening van relasies. Die nuwe ordening van die lewensmiddele word gedemonstreer deur twee voorbeelde, naamlik die eienaar wat mark toe gaan om arbeiders te gaan haal (Matt 20:1-16), en die vrou wat Jesus salf in Betanië (Matt 26:6-13). Albei gevalle is die toepassing van algemene resiprositeit of herordening. Afdeling 6.8.3 beskryf die progressiewe toename in die weerstand en konflik tussen Jesus en die Joodse leiers. Die gesag waarmee Jesus werk, bots met die patriargale gesag van die Joodse leiers wat uitloop op die kruisiging in Matteus 27. Die stad, Jerusalem en die tempel is meer prominent in die konflik en stryd met Jesus. Dit verteenwoordig die *negatiewe topografies-teologiese belangeruimtes*. Daarteenoor, het die huis en berg progressief ontwikkel as die *positiewe topografies-teologiese belangeruimtes* waar die gesag van Jesus erken word, met die hoogtepunt in Matteus 28:16-20. In hierdie perikoop word die meeste van die Matteus-evangelie se temas gekonkludeer, naamlik Christologie, ekklesiologie, eskatologie, die sendingopdrag na die heidene en die bergmotief. Jesus is die Seun van God-met-ons, wat finaal oorwin het deur die opstanding uit die dood en hemelvaart.

Ten slotte het die eksegeties-metodologiese ondersoek aangetoon dat die agtergrond of konteks negatief gewaardeer word en dat die Bybelse jubilee te eng geïnterpreteer is. Die gevolgtrekking is verder dat die narratologie die ruimtelike aspek of topologie nie voldoende verdiskonteer het nie. Die gevolgtrekking van die diakroniese ondersoek na navorsing op die Bybelse jubilee het aangetoon dat navorsing te kort skiet aan die gebruik van sosiaal-wetenskaplike modelle as interpretasie raamwerk vir die Bybelse jubilee. Die onderhawige ondersoek het aangetoon dat die Bybelse jubilee deur middel van die modelle van die gevorderde agrariese samelewing en die pre-industriële stad geïnterpreteer kan word. Die resultaat van die ondersoek bied 'n verruimde perspektief vir die verstaan van land, grondbesit

en die Bybelse jubilee. Die resultate van die toepassing van die sosiaal-wetenskaplike modelle van die gevorderde agrariese samelewing en die pre-industriële stad op Matteus het aangetoon dat ruimte of topologie as teologiese belangeruimtes funksioneer.